

СТАЛИЙ РОЗВИТОК, ЕКОЛОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ТА АЛЬТЕРНАТИВНА ЕНЕРГЕТИКА

УДК 332.146.2:330.332:502.33

ЕКОЛОГІЧНІ ІНВЕСТИЦІЇ В ЖИТЛОВЕ БУДІВНИЦТВО ЯК СКЛADOVA РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Прушківський В.Г., д.е.н.

Запорізький національний технічний університет, м. Запоріжжя

Квактун О.О., к.е.н.

Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, м. Дніпро

В статті проаналізовані складові концепції національної екологічної політики України; виокремлено її основні цілі та принципи. Визначені складові регіональної екологічної політики України та їхній зв'язок з цілями сталого розвитку. Доведено, що основними постулатами політики реалізації принципів сталого розвитку є імплементація екологічного імперативу у систему економічних відносин у політиці, плануванні і управлінні, створення ефективної правової і нормативної структури, забезпечення ефективного використання економічних механізмів і ринкових та інших стимулів, створення систем комплексного врахування екологічних і економічних чинників. З'ясовано, що одним з основних чинників даної імплементації є екологічні інвестиції в житлове будівництво. Автори наголошують про необхідність сприйняття екологічних інвестицій в капітальне будівництво, в тому числі житлове, як таких, що одночасно створюють умови для відтворення соціально-екологічної та виробничої систем на регіональному рівні. З'ясовано, що в науковій думці ці ресурси називають реальними екологічними інвестиціями. Виявлено особливості включення реальних екологічних інвестицій до програм еколого-економічної політики регіонального відтворення та житлової забезпеченості на екологічних засадах.

Ключові слова: екологічна політика, житлове будівництво, регіональні соціо-еколого-економічні системи, сталий розвиток, екологічні інвестиції

UDC 332.146.2:330.332:502.33

GREEN INVESTMENT IN RESIDENTIAL BUILDING AS A COMPONENT OF REGIONAL ECOLOGIC POLICY

Prushkivskiy V., Dr. of Econ. Sc.

Zaporizhskiy national technical university, Zaporizha

Kvaktun O.O., PhD in Economics

Pridniprovska state academy of civil engineering and architecture

The components of the concept of the national ecological policy of Ukraine have been analyzed in the article; its main goals and principles have been outlined. The constituents of the regional ecologic policy of Ukraine and their connection with the

goals of sustainable development have been determined. It has been proved that the main postulates of the policy of implementation of the principles of sustainable development are implementation of the ecological imperative in the system of economic relations in politics, planning and management, creation of effective legal and regulatory structure, ensuring the effective use of economic mechanisms and market and other incentives, creation of systems of integrated account of environmental and economic factors. It has been revealed that one of the main factors of this implementation is green investments in residential building. The authors have emphasized the need for green investments in capital construction as well as in residential construction to be perceived as such that simultaneously create conditions for the reproduction of socio-ecological and production systems at regional level. It has been revealed that in scientific thought these resources are called real environmental investments. The peculiarities of the inclusion of real environmental investments in the programs of ecology-economic policy of regional reproduction as well as green dwelling stock formation have been revealed.

Keywords: environmental policy, residential building, regional socio-ecological and economic systems, sustainable development, green investments

Актуальність проблеми. Відтворювальні процеси в постіндустріальній економіці мають спиратися на такий тип забезпечуючи чинників, який сприяє одночасному розвитку економічної, соціальної та екологічної систем як на національному, так і на регіональному, рівнях. Реалізація названих відтворювальних процесів можлива в рамках комплексних програм раціонального природокористування на регіональному рівні, регіональної еколого-економічної політики. Еколого-економічна політика регіонального рівня має спиратися на екологічні галузі нового покоління, в тому числі ті, що створюють суттєві мультиплікаційні ефекти для економіки та сталого відтворення регіонів. До таких нових екологічних галузей відноситься житлове будівництво нового покоління, екологічні вимоги до якого реалізуються ні всіх етапах життєвого циклу: від проектування до виробництва, експлуатації і ліквідації. Сталий розвиток такого виду економічної діяльності стає безпосереднім внеском в реалізацію Концепції національної екологічної політики на регіональному рівні, а дослідження питань його забезпечення – актуальним науковим завданням.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематиці становлення екологічної політики в Україні, вирішення її окремих завдань присвячені роботи таких вітчизняних й закордонних вчених, як О. Веклич, І. Драган, О. Коленов, О. Лазор, Н. Малиш, Г. Мельник та інші.

Регіональні аспекти відтворення, гармонійний розвиток соціо-еколого-економічних систем та сталого розвитку регіонів знайшли своє відображення в працях З. Герасимчук, М. Долішнього, С. Дорогунцова, Л. Масловської, Ю. Орловської, А. Старостіна, Л. Хенса, О. Шкарупи та інших. Разом з тим, наукові питання принципів та інвестиційних орієнтирів сталого розвитку житлового будівництва як чинника реалізації національної екологічної концепції на регіональному рівні, потребують більш детального опрацювання

Мета роботи: виокремити особливості, методологічне підґрунтя та специфічні засади інвестування екологічного житлового будівництва як чинника регіональної екологічної політики.

Викладення основного матеріалу дослідження. Як свідчить досвід багатьох розвинутих країн, розвиток житлової сфери сприяє загальному соціально-економічному розвитку країни. Вона забезпечує зв'язок між споживачем житла та його виробником – будівельною галуззю, визначає співвідношення між попитом на житло та його пропозицією, встановлює економічно виважені ціни на житло, визначає цінові орієнтири для державних житлових програм, визначає найефективніші форми використання житла, є інструментом перерозподілу житла між громадянами тощо. Житлова сфера являє собою багаторівневу міжгалузеву систему, яка включає сферу виробництва і частину сфери послуг, пов'язаних з проектуванням, будівництвом, капітальним ремонтом і реконструкцією житлового фонду і тому її екологічна безпека для людини та довкілля створює умови відтворення національних та регіональних суспільних систем на засадах сталого розвитку. Політика створення умов для виробництва такого типу житла є одним із завдань національної екологічної політики України.

Сучасні підходи до формування в Україні загальної екологічної політики сформовані в Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року [1]. В цьому документі основними цілями національної екологічної політики визнані такі: досягнення безпечного для здоров'я людини стану навколишнього природного середовища; підвищення рівня громадської свідомості з питань охорони навколишнього природного середовища; поліпшення екологічної ситуації та підвищення рівня екологічної безпеки; удосконалення системи інтегрованого екологічного управління шляхом включення екологічної складової до програм розвитку секторів економіки;

удосконалення регіональної екологічної політики, зменшення негативного впливу процесів урбанізації на навколишнє природне середовище; припинення втрат біо- та ландшафтного різноманіття, формування екомережі, розвиток заповідної справи; забезпечення екологічно збалансованого використання природних ресурсів.

В основу даної Концепції національної екологічної політики України покладено низку принципів, основними з яких, що стосуються саме відносин економіки й екології, ми вважаємо зображені на рис. 1.

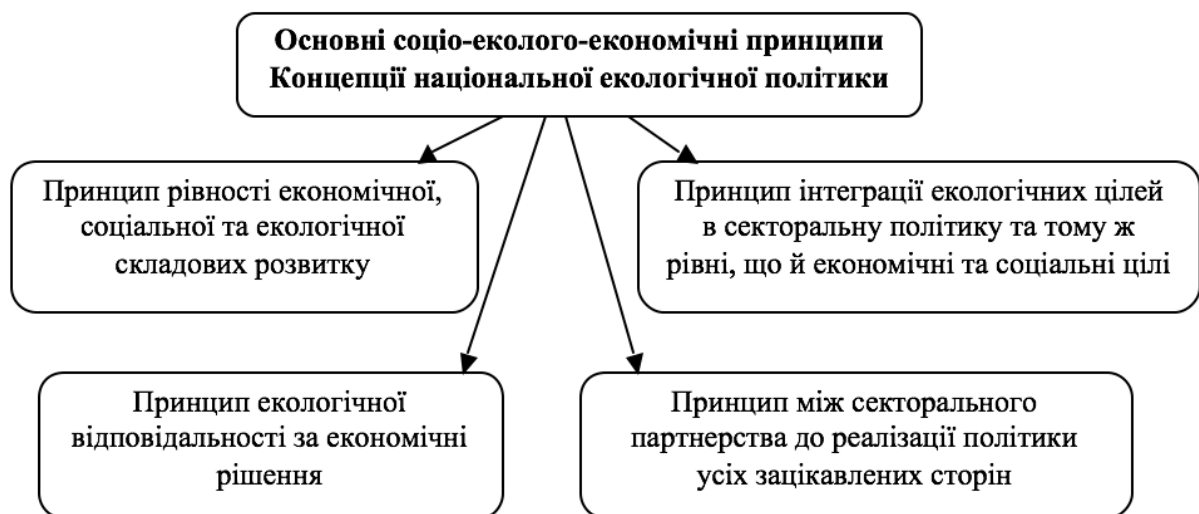

Рис. 1. Основні соціо-еколого-економічні принципи Концепції національної екологічної політики

Розроблено авторами на основі: [1]

Більш розгорнена характеристика виокремлених принципів полягає в наступному:

- принцип рівності трьох складових розвитку держави (економічної, екологічної, соціальної) зумовлює орієнтування на пріоритети сталого розвитку (*sustainable development*), врахування екологічних наслідків під час прийняття економічних рішень;

- принцип екологічної відповідальності потребує запровадження відповідальності за будь-які порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища в ході економічної діяльності;

- принцип інтеграції екологічних цілей (цими цілями є питання охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів) вимагає інтеграцію цих цілей в секторальну політику на тому ж рівні, що й економічні та соціальні цілі;

- принцип міжсекторального партнерства та залучення до реалізації політики усіх заінтересованих сторін наголошує, що лише шляхом

спільного розв'язання нагальних проблем можливо забезпечити успішну реалізацію екологічної політики

Складовими екологічної політики науковці Національного екологічного центру вважають [2]: належну та ефективну систему державного управління у сфері охорони, невиснажливого використання та відтворення природних ресурсів; належний державний та громадський нагляд за дотриманням чинного природоохоронного законодавства та міжнародних природоохоронних зобов'язань країни; належну інформаційну політику щодо довкілля; належний рівень екологічної експертизи екологічно небезпечних проектів; належну систему прийняття державних рішень з питань, що стосуються довкілля, яка б передбачала обов'язкове залучення громадськості; належну систему відповідальності влади, конкретних посадових осіб та громадян за порушення принципів збалансованого розвитку, норм та положень природоохоронного законодавства; належну освітню та просвітницьку діяльність.

За визначенням Л.Г. Мельника та М.К. Шапочки [3], екологічна політика представляє собою здійснювану економічним суб'єктом вищого рівня генеральна лінія дій або система заходів, що визначають напрями природокористування і стан довкілля. З екологічною політикою пов'язана структурна, інвестиційна, фінансово-кредитна, соціальна, зовнішньо-економічна, науково-технічна, податкова, бюджетна політика суб'єкта господарювання.

Малиш Н.А. [4] говорить про екологічну політику як про організаційну та регулятивно-контрольну діяльність суспільства і держави, спрямовану на охорону, невиснажливе використання та відтворення природних ресурсів, оздоровлення довкілля, ефективне поєднання функцій природокористування та охорони природи, забезпечення норм екологічної безпеки. При цьому автор зазначає, що неефективна екологічна політика або ж її відсутність є коренем усіх екологічних проблем, може спричиняти екологічні катастрофи різного масштабу, порушення екологічної рівноваги, що загрожує існуванню цивілізації.

Саме на запобігання порушенню соціо-еколого-економічної рівноваги спрямована модель сталого екологоузгодженого розвитку (*sustainable development*), щодо імплементації якої уряди більшості країн світу домовились вже більше як 25 років тому [5]. Практика наукових досліджень, а також світовий досвід імплементації моделі сталого

розвитку доводять, що без системи стратегічних дій з планування, програмування та організації конкретних об'єктів та територій неможливо досягти екологоузгодженого соціально-економічного розвитку. На нашу думку, саме стратегічний підхід надає будь-якому процесу цільовий характер, бо по суті своїй є механізмом, технологією досягнення поставлених цілей.

Включенню екологічних питань у процесі прийняття управлінських рішень щодо сталого розвитку присвячено восьмий розділ «Порядку денного на XXI століття» [5]. В ньому передбачена імплементація екологічного імперативу у систему економічних відносин у політиці, плануванні і управлінні, створення ефективної правової і нормативної структури, забезпечення ефективного використання економічних механізмів і ринкових та інших стимулів, створення систем комплексного врахування екологічних і економічних чинників. Цим же документом для досягнення засад сталого розвитку Комісією ООН з навколишнього середовища та розвитку кожній країні було запропоновано розробити національну стратегію сталого розвитку відповідно до своїх особливостей, пріоритетів, еколого-економічної ситуації та стану розвитку національного господарства [5, с. 67]. Проте як показує досвід, далеко не всі країни спромоглися розробити і прийняти національні та регіональні стратегії сталого розвитку.

Тому, як справедливо підкреслює для вітчизняних реалій Шостак Л., [6, с. 72]: «Сучасний стан природного довкілля і умови життєзабезпечення населення України вимагають термінової зміни пріоритетів у формуванні стратегічних напрямів економічної політики відносно використання природних ресурсів у сфері суспільного споживання і виробництва».

Особливу місію покладено на регіональний рівень реалізації подібних стратегій в практику еколого-економічних політик. Основним критерієм реалізації політики мають бути сталі відтворювальні процеси, а фактори, що їх забезпечують, повинні стати інвестиції в еколого-економічне зростання, так звані екологічні інвестиції [7].

Зазначимо, що з точки зору концепції сталого розвитку термін «екологічні інвестиції» все ще трактується дещо звужено: в основному як інвестування в раціональне природокористування й природозбереження.

Це завдає шкоди і теоретичній базі, і практичній реалізації регіональної інвестиційної політики на принципах сталості.

Вочевидь, що саме про такий вид екологічних інвестицій говорить Аніщенко В.О. [8], коли розглядає екологічне інвестування як дієвий чинник економічного управління природокористуванням і наголошує, що головним кроком організації екологічної інвестиційної діяльності є постановка цілей, задач і методів реалізації природоохоронних інвестицій.

Розуміючи під екологічними інвестиціями вкладення грошових коштів тільки в природоохоронні заходи, науковці зазвичай протиставляють їх традиційним виробничим інвестиціям. Так, екологічні інвестиції мають такі суттєві відмінності:

- спрямовані на використання, охорону, відтворення умов щодо підтримки природно-ресурсного потенціалу;
- об'єкт інвестицій має загальносуспільний для багатьох споживачів і користувачів характер, і задача не може бути вирішена окремим господарським суб'єктом, регіоном і навіть країною (маються на увазі глобальні екологічні проблеми);
- внаслідок названих причин повинні розрізнятися й джерела інвестицій, які поєднуються у часі та просторі, їхні форми і види;
- відрізняється й форма здійснення інвестицій, яка передбачає державні, міждержавні, власні, змішані залежно від форми власності і форми організації економічної діяльності природокористувачів;
- природоохоронні, природовідтворювальні інвестиції (у сфері охорони та відтворення природних об'єктів) завжди і всюди, в часі і в просторі повинні здійснюватися з урахуванням властивості саморегуляції, самовідновлення екосистем, окремих її компонентів (до певної межі). Людською працею відтворити все, що створює природне середовище (властивості, якості елементів і екосистем в цілому), на 100% неможливо;
- природна система, її елементи не можуть дисконтуватися, хоча вони можуть знижувати, втрачати первинні властивості під впливом антропогенних чинників.

Зазначимо, що природоохоронні екологічні інвестиції створюють в основному суспільний ефект (соціальна та природна підсистеми) і тому не сприйматимуться бізнесом як інвестиції в загальноновизнаному значенні

(тобто вкладення, що в першу чергу приносять економічний ефект). Тому цей вид екологічних інвестицій має бути в першу чергу сферою відповідальності держави. При цьому зазначимо, що для українських реалій, на відміну від розвинених країн, не слід очікувати добровільного сприйняття більшістю потенційних інвесторів такого відомого принципу, як «соціальна відповідальність бізнесу».

Проте, на нашу думку, екологічні інвестиції слід сприймати більш широко: як інвестування в соціальний, економічний та екологічний капітали з метою їхнього гармонійного відтворення як на національному, так і на регіональному, рівнях. Саме тому в науковий обіг було введено поняття «реальні екологічні інвестиції» (РЕІ) [7]. Завданням реальних екологічних інвестицій є задоволення суспільного попиту на створення основних фондів, що є «доброзичливими» до природи та людини (так звані «біопозитивні основні фонди») та в основному мають характер нерухомості. Створенню таких інвестиційних екологічних товарів сприятиме економічна політика реальних екологічних інвестицій, що мають бути територіально «прив'язаними».

Розробка принципів та програм екологічної модернізації, реконструкції сучасної соціальної інфраструктури (житло, суспільні споруди, тощо) також є завданням РЕІ, і це завдання є невідкладним. В процесі виробництва та експлуатації вказаних інвестицій по-перше, зменшується використання природних ресурсів і, по-друге, пом'якшується (чи ліквідується) негативний вплив на довкілля та здоров'я людини – основного виробничого фактору постіндустріальної економіки. На нашу думку, саме регіональні РЕІ відіграють головну роль в створенні умов для екологоузгодженого відтворення соціально-економічної системи регіону. Дієвим інструментом реалізації реальних екологічних інвестицій слід вважати відносно новий напрям в інвестиційно-будівельній діяльності – стале проектування та будівництво, житлове зокрема. Увага до сталого житлового будівництва, яка спостерігається в останні роки в світі (цей тип будівництва та проектування часто називають «зеленим», «екологічним» (*sustainable*) будівництвом, обґрунтована тією обставиною, що забудоване навколишнє середовище та будівельна індустрія – це дві ключові сфери для досягнення сталого розвитку. Зазначимо, що термін «стале будівництво» означає іншу філософію проектування та будівництва, яка спрямована на підвищення ефективності використання ресурсів (енергії,

води, тощо) та матеріалів, а також на суттєве зниження негативного впливу споруд на здоров'я людини та довкілля. Гострота цієї проблеми зумовлена тим, що, за оцінками науковців [9, с.43], сучасна людина проводить в будівлях, в залежності від стилю життя та умов трудової діяльності від 52 до 85 % часу на добу, тому внутрішнє середовище приміщень, навіть при відносно невисоких концентраціях великої кількості токсичних сполук, справляє значний вплив на самопочуття, працездатність, загальну захворюваність, алергопатологію, імунний статус тощо.

В разі активної політики підтримки екологічних інвестицій в житлове будівництво утворюються ефекти збереження природних ресурсів, забезпечення житлом нової якості, отримання прибутків інвесторами такого типу житла [10]. Так, житлові фонди регіональної економіки стають спорідненими з екосистемами, не відторгаються ними, а включаються в екосистеми, подібно природним об'єктам.

Висновки. Одними з найбільших викликів постіндустріальної економіки є дотримання принципів екологічної політики щодо пріоритетності вимог екологічної безпеки, обов'язковості додержання екологічних стандартів; гарантування екологічно безпечного середовища для життя і здоров'я людей; екологізації матеріального виробництва в контексті розвитку зеленого житлового будівництва, стимулювання екологічних інвестицій, поліпшення кількісних та якісних характеристик житлової забезпеченості.

Еколого-економічна політика підтримки екологічної складової житлової забезпеченості є процесом, що належить до найвищих рівнів політики, який репрезентує всеохоплюючий підхід до конкретних соціальних проблем, врівноважуючи цілі економічного розвитку, охорони довкілля та створення здорового середовища мешкання людини, розглядаючи їх вплив на імплементацію принципів сталого розвитку на національному, а також регіональному рівнях. Реалізованість спеціальних інвестиційних програм підтримки розвитку екологічного житла залежить від того, в якій мірі різні рівні урядових органів, місцевого самоврядування та інших суб'єктів регулювання сприймають встановлені цілі екологічного інвестування у вигляді реальних екологічних інвестицій. Від досягнення ними консенсусу залежить кінцевий успіх еколого-економічної політики створення екологічного житлового фонду в регіонах та сталого регіонального розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Концепція національної екологічної політики України на період до 2020 року // Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 р. № 880-р
2. Матеріали Національного екологічного центру / Нац. еколог. центр. Екополітика. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nescu.org.ua/ecopol/>
3. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням: підручник / за заг. Ред. д.е.н., проф. Л.Г. Мельника та к.е.н., проф. М.К. Шапочей. – Суми: ВЕД «Університетська книга», 2007. – 759 с.
4. Малиш Н.А. Екологічна політика: конфліктність, стратегія, тактика. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.academy.gov.ua/ej/ej10/doc_pdf/Malysh.pdf
5. Програма дій «Порядок денний на XXI століття»: Схвалена конф.ООН з навкол.середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (Самміт «Планета Земля» 1992р.). – К.:Інтелсфера, 2000. – 360 с.
6. Шостак Л. Социэкологические ориентиры современной экономической политики / Л. Шостак // Экономика Украины. – 1999. – № 9. – С.72-79.
7. Орловська Ю.В., Квактун О.О. Стратегія управління екологічними інвестиціями: регіональний аспект : Монографія. – Дніпропетровськ, 2011. – 278 с.
8. Аніщенко В.О. До питання вдосконалення теоретико-методологічних засад екологічного інвестування / В.О. Аніщенко // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – №8(74). – С.175-183.
9. Тетиор А.Н. Архитектурно-строительная экология. Учебное пособие / А.Н. Тетиор. – М.: Академия, 2008. – 368 с.
10. Ю.В. Орловська, М.С. Вовк, В.С. Чала, С.О. Мащенко Економічна політика з підтримки зеленого житлового будівництва: Монографія . – Дніпро, 2017. – 148 с.
11. Драган І. О. Аналіз зарубіжного досвіду інвестиційно-інноваційного забезпечення державної екологічної політики / І. О. Драган // Наукові розвідки з державного та муніципального управління : зб. наук. пр.– К.: Вид-во АМУ, 2011.– Вип. 2. – С. 50–60.
12. Колєнов О. М. Формування та реалізація державної екологічної політики України : дис. ... кдерж.упр.: спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / О.М. Колєнов. – Х., 2014. – 179 с.
13. Лазор О. Я. Адміністративно-правові засади державного управління у сфері реалізації екологічної політики в Україні : автореф. дис. ... ддерж. упр.: спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / О. Я. Лазор. – К., 2004. 30 с.
14. Хенс Л. Становление и основные вехи формирования концепции устойчивого развития / Л.Хенс, К.Флаэнминк // Соціально-економічний потенціал устойчивого развития: Учебник. – Суми: Университетская книга, 2007. – С. 108-133.